

Posudok vedúcej diplomovej práce Bc. Barbory Vaněčkovej *Role první dámy v kontextu soukromé a veřejné sféry: analýza mediálního zobrazování Ivany Zemanové* (Katedra genderových studií, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2017)

Barbora Vaněčková si vybrala pre svoju prácu z môjho pohľadu dôležitú tému, ktorá v priebehu konzultácií doznala podstatnú premenu. Od prvotného nápadu zaoberať sa manželkami prezidentov Československa a Česka z historickej perspektívy sme sa diskusiou dostali k potrebe postavu či inštitúciu prvej dámy do istej miery demýtizovať, zbaviť ju aury, ktorú jej politická prevádzka, vrátane médií, pochopiteľne prisudzuje a zručne s ňou pracuje pre politické účely. Prípád Ivany Zemanovej sa v tomto ohľade javil byť výnimočne vhodný – je to osoba, ktorá prešla v svojom verejnom pôsobení od fázy takmer neviditeľnej ženy v pozadí (roly, ktorá býva často označovaná ako „pani Colombová“) až k aktívnej účasti na novej prezidentskej kampani svojho manžela.

Myslím, že pre tento kritický prístup si Barbora Vaněčková vhodne zvolila teoretickú perspektívu vzťahu medzi súkromnou a verejnou sférou, na hranici ktorých „prvá dáma“ balansuje. V teoretickej časti je možno síce daný až príliš veľký priestor historickému vývoju vzťahu týchto dvoch sfér (2.1.1), toto je ale kompenzované v ďalšom výklade predovšetkým v časti 2.1.2. Za vhodné považujem siahnutie po pojme intermediárnosti feministickej antropologičky Sherry Ortner, ktorú autorka používa aj pre uchopenie nejasného ekonomického statusu prvej dámy. Oceňujem tiež prácu autorky na zhrnutí typológií prvých dám, ktoré čerpá najmä z literatúry venujúcej sa Spojeným štátom amerických, a pomocou ktorých rozširuje svoj teoretický aparát o politologickú perspektívu.

V teoretickej časti sa okrem presnejšieho uchopenia inštitútu prvej dámy diplomandka stručne venuje aj mediálnemu zobrazovaniu žien. Toto nie je detailné. Za určujúce pre samotnú analýzu médií, ktorú autorka prevádza v empirickej časti, však považujem najmä pojmy z teoretickej časti. Tie sa zaoberajú špecificky prvou dámou a jej miestom vo verejnej a súkromnej sfére a tak sú pre prácu konkrétnejšie, než by boli napr. typológie zobrazovania žien v médiách vo všeobecnosti.

Autorka vedela, že jej analýza mediálneho zobrazovania sa bude venovať skôr podrobnému nazeraniu na mediálny materiál a preto ako metodologický prístup zvolila diskurzívnu analýzu. Diplomandka uvádza, ako chápe diskurz, aj to, aké sú úrovne analýzy podľa Fairclougha, z ktorých sa ona zameriava najmä na dve – interpretačnú a explanačnú. Myslím, že v analýze samotnej sú ešte isté rezervy z hľadiska uchopenia toho, čo všetko je vlastne rozsahom mocenského pôsobenia v prípade utvárania diskurzu o prvej dáme. Samotnú analýzu však považujem za dobre prevedenú.

V samotnej analýze je niekoľko zaujímavých momentov, ktoré možno zostali neodinterpretované. Napríklad hneď v prvej časti o pracovnom kontexte role prvej dámy autorka ukazuje na intermediárnosť prvej dámy v tom, že vykonáva neplatenú prácu na verejnosti. Zaujímavé však navyše je aj to, že táto skutočnosť nie je médiami nejako obchádzaná, ale samy ju vnímajú ako problematickú. Čo to teda môže znamenať? Že v českej spoločnosti vzniká istý konsenzus na tom, aby bola funkcia prvej dámy formalizovanejšia a tak aj transparentnejšie financovaná? Alebo dokonca tvorcovia mediálneho obsahu robia istú profeministickú kritiku tejto inštitúcie a jej zabezpečenia zo strany štátu? (S. 43 – 44.) Autorka by sa tejto otázke mohla venovať v diskusii.

Z môjho pohľadu sú najprínosnejšie časti, kde sa ukazuje symbiotické previazanie pôsobenia Ivany Zemanovej s politickou agendou jej manžela, prezidenta ČR Miloša Zemana. To sa týka najmä jej účasti na „kampani“ za ozbrojovanie sa občanov. V tejto časti analýzy autorka ukazuje zaujímavé výmeny, obeh aktérstva medzi Zemanovou a Zemanom, ktorý zamedzuje

tomu, aby bola jasne vymedzená rola toho, kto ochraňuje a kto je ochraňovaný. – Tu Barbora Vaněčková dobre ukazuje silné stránky diskurzívnej analýzy – nezaujímajú ju totiž len genderové stereotypizovanie či jeho prevracanie, ale aj to, ako je strategicky použité v zdanlivo nengenderovanej politike na úrovni štátu.

Na niektorých miestach sa mi vidí, že autorka celkom nedoceňuje politické strategizovanie viditeľné aj v médiách. Tak napríklad zostáva bez aj stručného povšimnutia to, že zmienka Strany práv občanů Zemanovci v prípade pomoci s rozbehnutím nadácie Ivany Zemanovej s najväčšou pravdepodobnosťou mala poslúžiť na zvýšenie prezencie (upadajúcej) strany vo verejnom priestore (s. 46). Podobne, keď tvrdí, že údajná motivačná rola Zemanovej v opätovnej kandidatúre Zemana, je politickým pôsobením, „které bylo doposud spíše skryté, se zde stává otevřeným“ (s. 54), tak je možné sa pýtať, či toto je naozaj pôsobenie Zemanovej a či nejde skôr o isté odsúvanie vlastnej zodpovednosti či odkazu na vlastné (v každom prípade legitímne) mocenské ambície za tento krok. Je tu ešte ďalší prípad, kedy diplomandka nejde celkom pod povrch vecí a aj v svojej analýze prijíma diskurz médií, ktoré sa snažia utvárať Zemanovú ako skromnú osobu, vyhýbajúcu sa pozornosti verejnosti. (por. „Ačkoliv Zemanová své soukromé záležitosti nerada prezentuje, zde se štěnětem zapózovala v zahradách Pražského hradu,“ s. 62; „Zemanová si původně žádnou oslavu nepřála, ale nakonec v ní spatřila dobrou příležitost pro setkání se svými blízkými,“ s. 65).

Napokon, hoci Barbora Vaněčková robí dobrú analytickú prácu, akoby v utváraní diskurzu o prvej dáme stále čakala, že je možné, aby táto osoba či osoba v tejto role, funkcii, inštitúcii, mohla javiť ako autonómne individuum s vlastnými životnými plánmi, ktoré by boli vo verejnom priestore rozpoznateľné. (Por. „Opět se tak vracím k argumentu, že první dáma žije mezi dvěma různými světy, ale ani v jednom z nich nemůže být plně sama sebou,“ s. 23.)

Na práci oceňujem, že zároveň s prerozprávaním a analýzou mediálnych obsahov tieto hneď aj vzťahujú k teoretickej literatúre pojednanej v prvej časti práce. Myslím, že toto priebežné konfrontovanie objavovaných diskurzov s teoretickou literatúrou sa zúročuje aj v závere empirickej časti, kde autorka konfrontuje konštruovanie role „prvej dámy“ s teoretickou literatúrou z prvej časti práce. Preto môže prísť k jasným výskumným zisteniam týkajúcim sa politického aktivizmu a politického vplyvu Ivany Zemanovej, týkajúcim sa aj jej umiestnenia na kontinuu medzi aktívnym a pasívnym a súkromným a verejným, a napokon aj k zisteniam týkajúcim sa jej zaradenia do typológie žien v politickom priestore.

Až na drobné výnimky je práca napísaná kultivovaným jazykom a číta sa dobre. Odkazy na literatúru považujem za dobre prevedené.

Ako som už uviedla, Barbora Vaněčková prešla od formulovania prvých náčrtov práce k jej finálnej podobe dlhú cestu – a to nie tak v zmysle času, ako skôr v zmysle formulovania samotnej témy a výskumnej otázky. Oceňujem, že študentka sa chopila „starej“ a do istej miery aj veľmi tradicionalistickej a potenciálne konzervatívnej témy (prvé dámy), ale konkretizovala a aktualizovala ju, keď sa zamerala na často prehliadané politické aktérstvo Ivany Zemanovej a jeho mediálnu konštrukciu. Diplomandka v priebehu práce preukázala schopnosť systematicky a samostatne pracovať, prichádzať s vlastnou literatúrou aj interpretáciami.

Práca spĺňa požiadavky kladené na diplomovú prácu. Odporúčam ju na obhajobu a navrhujem ju hodnotiť známku výborne.

Mgr. Ľubica Kobová, MA, PhD.

Praha, 5. 9. 2017